BALIKESİR İLİ GÖMEÇ İLÇESİ İĞNE OYALARININ YÖRE KADINLARININ EKONOMİK VE SOSYAL İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ

Birnaz ER CENGİZ
Doçent Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, birnaz.er@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4938-1097

Er Cengiz, Birnaz. "Balıkesir ili Gömeç İlçesi İğne Oyalarının Yöre Kadınlarının Ekonomik ve Sosyal İlişkilerine Etkileri". Kalemişi, 18 (2021 Bahar): s. 33–47. doi: 10.7816/kalemisi-08-18-03

ÖZ

İğne oyacılığı, Balıkesir ili Gömeç ilçesinde basit el aletleriyle üretilen, kolay taşınma özelliği sayesinde her alanda uygulanabilen, düşük maliyetine rağmen yoğun emek gerektiren ve ekonomik değeri yüksek olan bir el sanatıdır. Balıkesir ili, kültür turizm potansiyeli yüksek olan iller arasındadır. Bu nedenle, yörede kültür turizmi kapsamında el sanatı ürünlerinin üretim ve satış oranı yüksektir. Bu el sanatı ürünler arasında iğne oyacılığı oldukça önemli bir paya sahiptir. Geleneksel ürünlere karşı gerekli ilginin yitirildiği günümüzde, el emeğiyle üretilen ürünlerin fabrikasyon ürünler karşısında kendine pazar payı bulması ve yeterli ilgi görmesi oldukça önemlidir. Tüketim kültürü içerisinde iğne oyacılığına ilgi duyulması, yöre kadınlarını daha girişimci, sosyal, üretken ve yaratıcı bireyler haline gelmelerine katkı sağlamaktadır. Bu araştırma kapsamında Balıkesir ili Gömeç ilçesinin Ulubeyler ve Kobaşlar köylerindeki iğne oyacılığı araştırılmış ve konu hakkında öncelikli olarak literatür taraması yapılmıştır. Araştırma kapsamında yüz yüze görüşme yöntemiyle iğne oyası uygulayan kadınlarla görüşmeler yapılarak bu el sanatı hakkında bilgiler elde edilmiştir. Tespit edilen 45 adet iğne oyasından 24 adedi araştırma kapsamına alınmıştır. Elde edilen veriler fotoğraflanarak belgelenmiştir. Geleneksel yaşamın bir gereği olarak daha çok kadın baş süsleme unsuru olarak üretilen iğne oyalarının, renk ve motif özellikleri ile birbirinden farklı kullanım alanları tespit edilmiştir. İğne oyalarının yöredeki sosyo-kültürel önemine değinilmiş ve bu el sanatının kadınların ekonomik ve sosyal yaşamlarına olan katkısına dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: El sanatları, iğne oyacılığı, motifler, kadın girişimciliği

Makale Bilgisi:
Geliş: 20 Ocak 2021 *Düzeltme: 12 Mart 2021* *Kabul: 20 Mart 2021*

© 2021 Kalemişi. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

El sanatları, bir milletin kültürel kimliğinin, yaşam biçiminin, inançlarının ve gelenek göreneklerinin en somut belgeleridir. El sanatları ürünleri toplumların yaşam biçimlerinin bir gereği olarak başlangıçta ihtiyaç ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Süslenme ve süsleme öğesi olarak gelişme göstermiş ve günümüze gelene kadarki süreçte meslek edinmek, ek gelir elde etmek ya da boş zaman değerlendirme aracı, sosyalleşme aracı, hediyelik ürün tasarlama ve çeyiz üretme gibi birbirinden farklı amaçlarla varlığını sürdürmektedir. Tüm bu niteliklerinin yanında el sanatları ürünleri, sessiz bir iletişim aracı olma işlevini de korumuştur. Genç kızların sandıklarında onların duygularını ifade eden çok çeşitli motifler, onların dile getiremedikleri sevinçlerinin, özlemlerinin, kederlerinin, hastalıklarının, kızgınlıklarının ifade şeklidir. Birbirinden farklı isimlere sahip olan iğne oyaları Anadolu'da taşıdıkları bazı isimlerle adeta büyük bir hikâyeyi anlatmaktadır. Örneğin Kütahya iğne oyalarında "malak sattıran" oya, sevdiğine kavuşabilmek için ahırındaki en kıymetli hayvanını satma hikayesini anlatır. "Zengin takar fakir bakar" oyası toplum içindeki hiyerarşik yapıyı anlatırken, "yar yâre küstü" oyası sevgiliye duygusal mesajını aktarır. Oyalar adeta yörelerin sosyo-kültürel fotoğrafını göstermektedir. Temelde bitkisel bezemeli motiflerin konu alındığı iğne oyacılığına yüklenen sembolik anlamlar, yörelere göre değişkenlik gösterebilmektedir. Balıkesir ili iğne oyaları da bu anlamda taşıdıkları isimlerle hem yörenin kültürü, yaşam biçimi, ekonomik düzeyi hem de yörenin gelenek göreneklerini aktaran önemli el sanatı öğesidir. Tütün çiçeği, çarkıfelek, nergiz, gelincik, ayçiçeği oyası, menekşe oyası, karanfil, papatya gibi oyalarla da bölgenin bitki florası hakkında bilgiler edinilebilmektedir. Balıkesir ili, jeopolitik konumundan dolayı turizm potansiyeli yüksek olan bir ildir. Birbirinden farklı alanlarda turizm cazibesi olan ilde, kültür turizmi de oldukça önemli bir alandır. Günümüzde sosyal medya araçlarının çeşitliliği sayesinde geniş kitlelere ulaşılmakta ve tüketim tercihleri gözlemlenebilmektedir. İzlenme oranı yüksek olan yerel ve tarihi dizilerde geleneksel ürünlerin kullanımı bireyleri el sanatı ürünlerini günlük yaşantılarında kullanıma teşvik etmektedir. Ayrıca, kurumsal tasarım yapan markaların el sanatları ürünlerini kullanmaya yönelmesi de el sanatları ürünlerinin görünür kılınmasına katkı sağlamaktadır. Bu ilginin iğne oyaları üzerinde de etkili olduğu görülmüştür. Balıkesir ilinde düzenlenen, turistik ve kültürel değeri olan "Geleneksel İğne Oyası ve Çeyiz Festivali" ile birlikte her hafta açılan oya pazarına da turistlerin ilgisi oldukça fazladır. Bu durum, iğne oyasının geleneksel kullanım alanları dışında günümüz tüketim kültürü içerisinde tüketici tercihleri içerisinde yer aldığını göstermektedir. Bu sayede, iğne oyacılığı üretiminde yenilikçi ve fonksiyonel ürünlerin üretilmesine ciddi bir teşvik oluşmaktadır. Bu çalışmada, Balıkesir ili Gömeç ilçesinde yöre kadınları tarafından üretilen iğne oyalarının, kadınların ekonomik ve sosyal ilişkilerini hangi yönlerden etkilediğine dikkat çekmek amaçlanmıştır. Başlangıçta ihtiyaç unsuru olarak üretilen iğne oyaları günümüzde kadınların girişimci yönlerine katkı sağlamaktadır. Onları ekonomik olarak güçlendirmekte ve yaratıcı ürünlerin üretimine teşvik etmektedir.

Balıkesir ili Gömeç ilçesi iğne oyacılığı

Balıkesir ili, Kuzeybatı Anadolu'da bulunan, doğusunda Bursa ve Kütahya illeri, güneyde Manisa ve İzmir illeri, batıda ise Çanakkale ili ile komşudur. İlin topraklarının büyük bir kısmı Marmara Bölgesinde, geri kalanı kısmı da Ege bölgesindedir. Hem Marmara hem de Ege Denizi'ne kıyısı bulunmakta olup Türkiye genelinde iki deniz ile komşu olan altı ilden biridir. Balıkesir ilinin sahil kesimlerinde zeytincilik, bağcılık ve balıkçılık yapılmaktadır. Buralarda turizm de gelişmiştir. İç kesimlerinde ise tarım, hayvancılık, ormancılık ve madencilik yapılmaktadır. Balıkesir Türkiye'nin gelişmiş illerinden birisidir. İlin başlıca geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. İlde genel olarak yetiştirilen tarım ürünleri, susam, haşhaş, ayçiçeği, tütün, şeker pancarı, domates, kavun, tütün, taze fasulye, börülce, bamya, şeftali, elma ve mandalinadır Gömeç ilçesi Balıkesir ilinin 18 ilçesinden biridir. İlin diğer ilçeleri ise: Savaştepe, Sındırgı, Bigadiç, Dursunbey, Kepsut, Susurluk, Bandırma, Erdek, Manyas, Balya, İvrindi, Havran, Edremit, Burhaniye ve Ayvalık'tır (https://tr.wikipedia.org, 2021). Gömeç ilçesi Balıkesir ilinin Ege Denizi kıyısındaki en küçük üçüncü ilçesidir. Kuzeyinde ve Batısında Burhaniye, Kuzeybatısında Edremit Körfezi, Güneyinde Ayvalık ve Güneydoğusunda İzmir'in Bergama ilçesi ile sınırı bulunmaktadır. Ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır (https://tr.wikipedia.org, 2021). Havaların sıcak olduğu yaz ve bahar aylarında tarım ve hayvancılıkla uğraşan yöre kadınları kış aylarında iğne oyacılığı yapmaktadırlar. Gömeç ilçesi iğne oyacılığı yönünden Gönen ilçesinden sonra bilinen bir diğer ilçedir. Gönen ilçesi iğne oyalarının en büyük ayırt ediciliği, kafes görünümündeki gözemesiz ilmik kullanımı ve bacak olarak tanımlanan dik konumda yan yana sıralanmış fiyonkların uygulanmasıdır. Diğer yörelerde üçgen (gözemeli) ilmik

kullanılmaktadır (Günlüğü, 2021). Örücülük, el sanatları içerisinde yer alan bir diğer kültürel miras unsurudur. Günümüzde örücülük temelli el sanatı ürünleri, yöresel özellikler temel alınarak birbirinden farklı ve basit el aletleriyle üretilebilmektedir. Bu ürünlerin temel üretim özellikleri arasında fonksiyonel olmaları, süs öğesi olarak üretilmeleri, temel ihtiyaç malzemesi olarak üretilmeleri, hediyelik eşya olarak üretilmeleri veya ekonomik gelir elde etme amacıyla üretilmeleri gibi özellikler yer almaktadır. İnce örgüler arasında yer alan "oya; ince bükümlü, genel olarak ipek, pamuk ve naylon iplik ile tığ, firkete, iğne ve mekik gibi araçlar yardımıyla yapılan istenildiğinde süsleme ögesi olarak pul, boncuk, inci vs. gibi gereçler kullanılarak el yardımı ile birbiri üzerine ilmiklenerek tutturulmasından meydana gelmiştir" (Akpınarlı, 2009), (Akpınarlı & Karabacak, 2017). İğne oyası, ipliğin dikiş iğnesi yardımı ile üst üste ilmeklenip, düğümlenerek meydana getirilen yüzey ve bu yüzeylerin iki veya üç boyutlu biçimleridir. İğne oyaları tabiatın ya kopyası denilebilecek kadar natüralist veya stilize biçimleridir. İğne oyasında kare düğüm veya üçgen düğüm kullanılır. İğne oyası tekniklerinin temelinde zürefa tekniği vardır, tekniklerin çeşitleri yörelere göre farklılık göstermektedir (Vanlı, 2008). Oya özelliği taşıyan örgüler, yapıldıkları araç, gereç, teknik ve kompozisyonlara göre, ayrıca uygulama yerlerine ve esinlenilen kaynaklara göre çeşitli gruplarda incelenir. Oyalar kullanıldıkları araçlara göre: iğne oyası, tığ oyası, mekik oyası ve firkete oyası şeklinde sınıflandırılabilir (Vanlı, 2008). Geleneksel el sanatlarının önemli bir öğesi olan oyacılık, Balıkesir ilinin geçmişten günümüze devam eden, önemli bir somut olmayan kültürel miras unsurudur. Balıkesir iğne oyacılığında bitkisel bezemeli motifler kullanılmaktadır. Bu motiflerden esinlenilerek oluşturulan iğne oyalarına farklı sembolik anlamlar yüklenmiş ve Anadolu kadını bu motifler aracılığıyla dile getiremediği duygularını ifade etmeye çalışmıştır. İçerisinde bulunduğu duygu durumunu, esinlendiği bitkisel motife ve kullandığı renklere atfettikleri sembolik anlamlarla, iğne oyalarını bir iletişim aracı olarak kullanmışlardır. Balıkesir iğne oyaları genç kızların çeyizlerinde önemli bir sandık öğesi olarak kullanıldığı gibi, özel günlerde, bayramlarda, düğünlerde, mevlitlerde, kıyafetlerinin üzerlerine taktıkları tülbentlerin kenarını süslemede, çeyiz geleneğinin bir gereği olarak mendillerde, bohça süslemelerinde, havlu kenarlarında, masa örtülerinde, oda takımlarında, keselerde, nikah şekerlerinde, söz-nişan tepsilerinde; takı olarak, ayakkabı-terlik süslemelerinde, çanta süslemelerinde, fular süslemelerinde, gelin başı- ile buketi olarak ve duvar süslemesinde pano gibi daha bir çok alanda iğne oyalarının kullanıldığı görülmüştür.

Fotoğraf No 1: Çeyiz serme geleneğinde iğne oyaları (Er Cengiz,2021)

Gömeç ilçesi köylerinde yapılan araştırma kapsamında ulaşılan iğne oyalarının, yörenin bitki örtüsünden esinlenilerek, stilize edilen bitkisel motiflerden oluştuğu gözlenmiştir. Yörede yetişen çiçeklerin stilize edilmesiyle üretilen iğne oyalarına verilen isimlerin yöreye özgü olduğu, bazı motiflere isim verilirken çiçeklerin kendi isimlerinin kullanıldığı ve bazılarına verilen isimlerin içeriğinde sembolik anlamların olduğu görülmüştür. Görüşme yapılan kadınlardan edinilen bilgilere göre oyalarına verdikleri isimler şu şekildedir: tül oya, zil oya, hanımeli oya, tütün çiçeği oya, öpücük oya, mantı oya, guguk oya, zambak oya, çardak gülü, oya, gelincik oya, yılbaşı çiçeği oya, karanfil oya, peruze oya, çarkıfelek oya, yıldız oya, üçpayam oya, çilek oya, sıra oya, kırık oya, nergöz oya, hanım dudağı oya, şahin tepesi oya, susam çiçeği oya, kulak gülü oya, küpe çiçeği oya gibi çeşitli isimlerden oluşmaktadır (Işık & Arslan, 2021). İğne oyalarında kullanılan renklere bakıldığında genellikle

pastel renklerin kullanıldığı görülmektedir. Renkler açıktan koyuya ya da koyudan açığa olacak şekilde tonlanmış ve boyutlu olan motiflerin vurgulanarak monotonluğun giderilmesi sağlanmıştır. Oya yapılacak yazmanın rengi ile oyanın renk uyumuna oldukça dikkat edilmektedir. Yazma kenarına işlenen boyutlu oyaların dik durmasını sağlamak için oya kenarına at kılı, misina veya ince tel eklenerek oya içerisinde görünmeden oyanın şekil alması sağlanmaktadır. Örgü işlemi bittikten sonra oya kolalanarak saklanmaktadır.

Balıkesir ili, iğne oyaları bakımından sahip olduğu ün ile yöreye kültürel, turistik ve ekonomik yönden büyük bir katkı sağlamaktadır. Eskiden ipek ipliği ile yapılan oyalar günümüzde sentetik ipliklerle yapılıyor olsa da kadınlar tarafından hala büyük bir özenle yapılmaktadır. Balıkesir il ve ilçelerinde geleneksel değerlerin önemini koruyor olması, kadınların geleneksel el sanatlarını öğrenme isteklerini büyük oranda etkilemektedir. Bu nedenle hem belediyenin açtığı çeşitli kurslara hem de halk eğitim merkezinin açtığı kurslara yoğun talep gösterilmektedir. Yöre kadınları katıldıkları kurslarla sosyal etkileşim içerisinde bulunmanın yanı sıra buradan edindikleri bilgilerle evlerinde, boş vakitlerinde veya çeşitli atölyelerde çalışarak meslek edinmekte, aile bütçelerine katkı sağlamaktadırlar. Ayrıca iğne oyaları çeyiz geleneği için vazgeçilmez bir unsurdur. Evlenecek her kızın çeyizinde arkadaşlarına, kayınvalidesine ve düğününe gelen yakın akrabalarına vermek için hediyelik yazma, düğün sonrasında özel gün (el öpmeye giderken, mevlit, sünnet, vb.), mekân ziyaretleri sırasında ve günlük kullanım için çeyizinde çok miktarda yazma ve baş örtüsünün olması gerekmektedir. Bu nedenle iğne oyalarının en güzel hallerine ve hiç kimse tarafından görülmeyen örneklerine çeyiz sandıklarında yer verilir. Yörede çeyizin niteliği, oyalı işlerin sayısı ve motif çeşitlerine bakılarak belirlenir.

Balıkesir – Gömeç İlçesi İğne Oyacılığında Yöre Kadınlarının Ekonomik ve Sosyal İlişkileri

Gönen Belediye Başkanlığı 2014 yılında Türk Patent Enstitüsüne yaptığı başvuru sonucunda Gönen iğne oyalarının coğrafi olarak tescillenmesini sağlamıştır (Gönen İğne Oyası İçin Tescil Talebi, 2014). Bu coğrafik tescil Balıkesir ilinde üretilen iğne oyacılığını şehir markası haline getirmiştir. Ayrıca, Gömeçli kadınlar için de bu tescil, önemli bir teşvik unsuru olmuştur. Ayrıca Gönen ilçesinde, "Gönen İğne Oyası Pazarı" bulunmaktadır. Bu pazar sayesinde ilçelerde ve köylerde iğne oyacılığını yapan yöre kadınları, turistik kültürel değeri olan bu pazarda satış yapabilme olanağı bulabilmektedir. Bu nedenle Gömeçli kadınlar da tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yanında, özellikle de sonbahar ve kış aylarında ekonomik gelir elde etmek için ürettikleri oyalarını bu pazarda da satışa sunmaktadırlar. Yaratıcı yönleriyle ürettikleri oyaları, girişimci kişilik özellikleriyle sergileyip pazarlayabilen Gömeçli kadınlar, bu pazarda yerli ve yabancı turistlerle de iletişim olanağı bulmaktadırlar. Ayrıca bu pazar, kadınların birbirleriyle hem sosyal hem de rekabete dayalı etkileşimine de olanak tanımaktadır. Pazarda çevre ilçelerden ve diğer köylerden gelen kadınlarla tanışıp sosyal yönlerini geliştirebilen kadınlar, pazar esnasında oya yaparak da birbirlerinden farklı uygulama tekniklerini öğrenmektedir. Balıkesir ili somut olmayan kültürel miras öğelerinden biri olan iğne oyacılığının, yörenin tanıtımına katkısı oldukça önemlidir. Bu kapsamda, Gönen Belediyesi her yıl Ulusal Oya ve Çeyiz Festivali düzenlemektedir. 2021 yılında on üçüncüsü gerçekleştirilen festivale, ilin tüm ilçelerinden katılım sağlandığı gibi, çevre illerden de katılım gerçekleşmiştir. Bu sayede geleneksel iğne oyacılığı farklı yöreler açısından da göz önüne gelmekte ve yöre kadınları farklı uygulama türlerine de şahit olmaktadır. Bu tür festival ve pazarlar sayesinde, Gömeçli kadınlar da iğne oyalarını yaratıcı bir şekilde üretme gayreti içerisindedir. Gömeçli kadınlar, kendi uygulama alanlarını genişletmek için halk eğitim merkezlerinde açılan iğne oyacılığı kurslarına ve diğer el sanatları kurslarına da yoğun ilgi göstermektedir. Yöre kadınları, iğne oyacılığıyla üretilen yenilikçi kültürel tasarımlar yapabilmekte ve ekonomik yönden bağımsız kadınlar haline gelebilmektedirler. Bu durum yöredeki diğer kadınlar açısından da teşvik edici bir etken olabilmektedir. Bu pazarın dışında Gömeçli kadınlar yaptıkları iğne oyalarını farklı şekillerde de pazarlamaktadırlar. İğne oyası almak isteyen kişiler dolaylı yollardan ilgili kişilere ulaşabilmektedirler. Ulubeyler köyünde görüştüğümüz 53 yaşındaki Ayşe Koşmaz, oya satın almak isteyen birisinin köylerine geldiğinde, köy meydanındaki herhangi birine oya satın almak için uygun kişileri aradıklarını söylediklerinde, direkt olarak oya satan kişilere yönlendirildiklerini belirtmiştir (Koşmaz, 2021). Bunun dışında Ulubeyler köyünde görüştüğümüz 20 yaşındaki Fatma Aktaş, kendisine ait bir sosyal medya hesabından da satış yaptığını ve Türkiye'deki çeşitli illere oyalarını pazarlayabildiğini belirtmiştir. Fatma Aktaş, ayrıca daha önce oya satın alan kişilerin oyalarını tanıdıklarına tavsiye etmesi üzerine, köyler arasında telefonla görüşmeleri ile sipariş verilen oyalarını pazarladığını belirtmiştir (Aktaş, 2021). Araştırma kapsamında edindiğimiz bilgilere göre,

Gömeç iğne oyalarının bir diğer pazarlama şekli de kendi kişisel dükkanlarında veya pazarlarda iğne oyalarının satışını yapan kişilerin, köydeki kadınlardan parça başı ürün şeklinde oya satın almalarıdır. Bu kişiler, evlerinde üretim yapan kadınlara ulaşarak, oyaları tülbentsiz olarak sipariş etmekte ve bu oyaları kendileri pazarlarda veya çeyiz dükkanlarında parça başı ürün şeklinde satmaktadırlar. Farklı nedenlerle köy dışına çıkıp satış yapma olanağı bulamayan Gömeçli kadınlar özel sipariş veya parça başı üretim üzerinden satış yapmalarının kendileri açısından bir şans olduğunu belirtmişleridir (Aktaş, 2021). Gömeç ilçesinde görüşme yapılan kadınlardan elde edilen bilgilere göre, ilçede çeyiz amaçlı oya üretimi ve satışı oldukça önemli bir kültürel değerdir. Genç kızların çeyizlerindeki rengarenk oya çeşitleri, düğün öncesinde çeyiz serme geleneği kapsamında düğünün yapılacağı alana asılarak serilmektedir. Bu çeyiz serme geleneği sırasında da birbirlerinden gizlenen oya örnekleri görücüye çıkmakta ve kadınlar arasında yeni bir örnek alıp verme etkileşimi oluşmaktadır (fotoğraf no 1). Meriha hanımın belirttiğine göre, bir genç kızın çeyizinde çok sayıda iğne oyasının bulunması ailesi tarafından kızına verilen değeri göstermektedir (Odabaşı, 2021). Genç kızlar gelin olduktan sonra çeyiz sandıklarında etrafını iğne oyalarıyla çevreledikleri yazmalarını, hem günlük yaşantılarında hem de özel günlerinde başlarına takarak kullanmaktadırlar.

Gömeç ilçesi Ulubeyler ve Kobaşlar Köyü İğne oyası örnekleri:

Fotoğraf No 2: Küpe Çiçeği (Er Cengiz,2021)

Fotoğraf No 3: Gül oya ile dekore edilmiş tepsi (Er Cengiz,2021)

Fotoğraf No 4: Karanfil oya (Er Cengiz,2021)

Fotoğraf No 5: Mavi tütün çiçeği oya (Er Cengiz,2021)

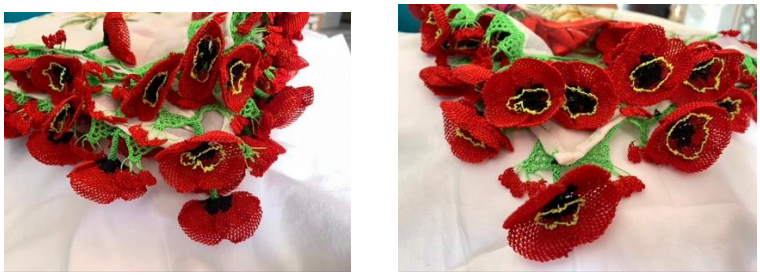

Fotoğraf No 6:Gelincik oya (Er Cengiz,2021)

Fotoğraf No 7: Kırmızı tül oya (Er Cengiz,2021)

Fotoğraf No 8: Hanımeli oya (Er Cengiz,2021)

Fotoğraf No 9: Öpücük oya (Er Cengiz,2021)

Fotoğraf No 10: Kulak gülü oya (Er Cengiz,2021)

Fotoğraf No 11: Tütün çiçeği Oya (Er Cengiz,2021)

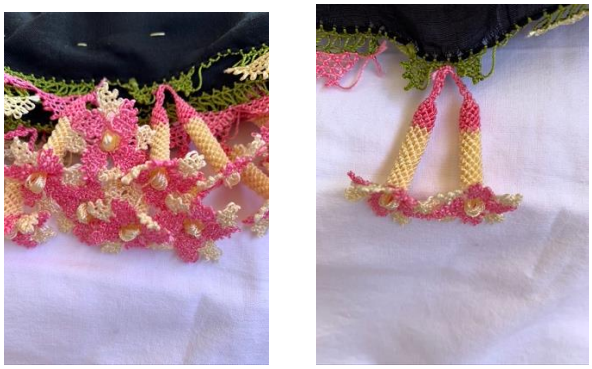

Fotoğraf No 12: Susam oya (Er Cengiz,2021)

Fotoğraf No 13: Zambak çiçeği oya (Er Cengiz,2021)

Fotoğraf No 14: Nergöz oya (Er Cengiz,2021)

Fotoğraf No 15: Nergöz oya çeşitleri (Er Cengiz,2021)

Fotoğraf No 16: Menekşe oya (Er Cengiz,2021)

Fotoğraf No 17: Beşpayam oya havlu kenarı (Er Cengiz,2021)

Fotoğraf No 18: Şahin tepesi oya masa örtüsü ve bohça (Er Cengiz,2021)

Fotoğraf No 19: Mantı oya (Er Cengiz,2021)

Fotoğraf No 20: Peruze oya (Er Cengiz,2021)

Fotoğraf No 21: Guguk oya (Er Cengiz,2021)

Fotoğraf No 22: Biber oya (Er Cengiz,2021)

Fotoğraf No 23: Çardak gülü oya (Er Cengiz,2021)

Fotoğraf No 24: Yılbaşı çiçeği oya (Er Cengiz,2021)

Sonuç

Balıkesir ili, Ege ve Marmara denizine kıyısı olan bir il olması nedeniyle turistik ve ekonomik yönü olan bir şehirdir. Jeopolitik konumunun yanı sıra tarih, kültür ve doğal zenginlikleri açısından da oldukça benzersiz hazinelere sahiptir. Sahip olduğu bu değerleri, ilin kalkınmasında etkin bir şekilde kullanmak ve yöre halkına istihdam sağlamaya yönelik değerlendirebilmek oldukça önemlidir. El sanatları yönünden de önemli değerlere sahip olan Balıkesir ili, yöre halkının bu konuda farkındalığını arttırmak, onları üretime teşvik etmek ve iğne oyacılığını gelecek kuşaklara aktarmak için büyük gayretler göstermektedir. Gönen Belediyesi iğne oyacılığıyla, ili kültürel bir marka haline getirmek için, iğne oyalarının coğrafi olarak tescillenmesini sağlamıştır. Ayrıca, iğne oyalarının satışının yapıldığı ünlü pazarlar ve tanıtım amaçlı festivallerin düzenlendiği bilinmektedir. Yöre kadınları sahip oldukları el sanatlarına sahip çıkmakta, anneannelerinden, annelerinden öğrendikleri bu ata sanatlarını geliştirmek ve gelecek kuşaklara aktarabilmek adına önemli bir misyon üstlenmektedirler. İğne oyacılığının basit el araçlarıyla, fazla bir maliyet gerektirmeden, her yerde kolay uygulanabilen ve ekonomik değere sahip olması nedeniyle Balıkesir ili, ilçeleri ve köylerinde ilgiyle uygulanan bir el sanatı olduğu görülmüştür. Bu çalışma, Balıkesir ili, Gömeç ilçesi, Ulubeyler Köyü ve Kobaşlar Köyü'nde yapılan saha araştırmasından oluşmaktadır. Bu köylerde oya işlemeciliği yapan kişilerle yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen veriler fotoğraflanarak belgelenmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda oya işlemeciliğinin kadınlar tarafından bitkisel bezemeli motifler kullanılarak yapılan bir el sanatı olduğu görülmüştür.

Kadınlar doğada gördükleri çiçekleri formlarına ve renklerine uygun olarak işlemeye çalışmaktadırlar. Oyalara verilen isimlerin bazılar çiçek motiflerinin kendi isimleri iken bazılarına sembolik anlamların da yüklendiği görülmüştür. Oyalar genç kızların çeyizlerinin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Bu nedenle, oya işlemeciliğinin yörede önemli bir ekonomik değeri bulunmaktadır. Yöre kadınları iğne oyalarını, takı, fular, broş, söz-nişan tepsi süsü, bohça süsü, havlu kenar süslemesi, şapka süsü, gelin başı vb. gibi günümüz tüketim kültürü içerisinde farklı kullanım şekillerine göre fonksiyonel olarak üretebilmektedir. Maddi durumu yeterince iyi olmayan aileler satın almak yerine, gerek birbirlerinden sosyal dayanışma yoluyla öğrenerek gerekse de Halk Eğitim Merkezleri tarafından açılan kurslara katılarak bu sanatı öğrenmekte ve aile bütçesine katkıda bulunmaktadırlar. Satış amaçlı işlenen oyalar, talebe göre yalın halde adet olarak satılabildiği gibi tülbentlerin etrafına sabitlenmiş olarak da satılabilmektedir. Yöre kadınları sosyal ilişkileriyle pazarlayabildikleri oyalarını Gönen ilçesinde açılan oya pazarında da satışa sunmaktadırlar. Yörede iğne oyasının yanı sıra tığ ve mekik oyasının yapıldığı da görülmüştür. Tığ ve mekik oyası oyaları genellikle orta yaş ve üzeri kadınlar tarafından günlük yaşantıda kullanılmaktadır. İğne oyası, mali değerinin yüksek olması ve daha zahmetli olması nedeniyle genellikle özel günlerde gelinler ve genç kızlar tarafından kullanılmaktadır. İlin turizm potansiyelinin yüksek olması nedeniyle iğne oyaları yerel halk tarafından geleneksel amaçlarla kullanırken turistler tarafından da günlük kullanımda aksesuar olarak kullanılmak üzere tercih edilmektedir. Bu da yöre kadınlarını iğne oyacılığıyla yaratıcı ve fonksiyonel ürünlerin tasarımına yönlendirmektedir. Balıkesir iğne oyalarının kendi marka değerini yaratarak hem yerel halk hem de turistler tarafından ilgi gördüğü ve kendi içinde önemli bir satış potansiyelinin olduğu görülmüştür. Geleneksel özelliklerinin yanı sıra iğne oyacılığının günümüz tüketim kültürü kapsamında farklı kullanım amaçları doğrultusunda tercih edildiğini görmek, kadınları üretkenliğe teşvik etmekte ve farklı teknikleri uygulayabilmek adına çeşitli kurslara yönlendirmektedir. Böylece girişimci yönlerini keşfeden kadınlar birbirleriyle sosyal ilişkiler de kurabilmektedirler. İş birliği ve dayanışma içerisinde olmanın el sanatlarının sürekliliğine ve geleceğe aktarılmasında oldukça önemli olduğu görülmüştür.

KAYNAKLAR

Akpınarlı, H., & Karabacak, C. Ş. (2017). Oyalardaki Bitkisel Bezemelerin İncelenmesi. *İdil Dergisi, 6*(34).

Akpınarlı, H.F. (2009). *Anadolu ve Makedonya Türklerinin oyalardaki Kültürel Etkileşimleri*. Fethiye II. Uluslararası Türk Kültürü Kurultayı, Muğla.

Gönen İğne Oyası İçin Tescil Talebi. (2014, Şubat 13). haberler.com: https://www.haberler.com adresinden alındı

Günlüğü, T. (2021, Kasım 26). *Balıkesir'in Coğrafi İşaretli Ürünleri*. turizmgunlugu.com: https://turizmgunlugu.com/balıkesrin-cografi-isaretli-urunleri/ adresinden alındı

https://tr.wikipedia.org. (2021, Kasım 26). *Balıkesir ili*. https://tr.wikipedia.org: https://tr.wikipedia.org/wiki/Balıkesir adresinden alındı

Vanlı, A. Y. (2008). *Balıkesir ili Gönen İlçesi İğne Oyaları ve Halk Eğitimi Merkezinin İğne Oyacılığına Katkısı.* (Yayımlanmamış Yükseklisans Tezi): Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kaynak Kişiler:

Aktaş, F. (2021, Ağustos). Gömeç ilçesi iğne oyacılığı hakkında görüşme 2. Balıkesir-Gömeç İlçesi Ulubeyler Köyü (B. Er Cengiz, Röportaj Yapan)

Aktaş, F. (2021, Ağustos). Gömeç ilçesi iğne oyaları hakkında görüşme. Balıkesir-Gömeç İlçesi Ulubeyler Köyü (B. Er Cengiz, Röportaj Yapan)

Işık, A., & Arslan, G. (2021, Ağustos). Gömeç ilçesi iğne oyacılığı hakkında görüşme. Balıkesir-Gömeç İlçesi Kobaşlar Köyü (B. Er Cengiz, Röportaj Yapan)

Koşmaz, A. (2021, Ağustos). Gömeç ilçesi İğne oyacılığı hakkında görüşme. Balıkesir-Gömeç İlçesi Ulubeyler Köyü (B. Er Cengiz, Röportaj Yapan)

Odabaşı, M. (2021, Ağustos). Gömeç ilçesi iğne oyaları hakkında görüşme. Balıkesir-Gömeç İlçesi Kobaşlar Köyü (B. Er Cengiz, Röportaj Yapan)

THE EFFECTS OF NEEDLE LACING ON THE ECONOMIC AND SOCIAL RELATIONS OF THE WOMEN OF BALIKESIR PROVINCE GOMEC DISTRICT

Birnaz Er Cengiz

Abstract

Needlelace is a handicraft that is produced with simple hand tool in Gomec district of Balikesir province, can be applied in all areas thanks to its easy transport feature, requires intensive labor despite its low costs and has a high economic value. Balikesir province is among the provinces with high cultural tourism potential. For this reason, the production and sales rate of handicraft products within the scope of cultural tourism in the region is high. Needlelace has a very important share among these handicraft products. Today, when the necessary interest in traditional products has been lost, it is very important fort he products produced by hand to find market share against fabricated products and to receive sufficient attention. The interest in needlelace in the consumption culture contributes to the local women to become more entrepreneurial, social, productive and creative individuals. Within the scope of this research, needlelace which is an important handicraft in the villages of Ulubeyler and Kobaşlar in the Gomec district of Balikesir province, was researched and literature review was made on the subject. Within the scope of research, information about this handicraft was obtained by interviewing the women who applied needle lace by face-to-face interview method and 24 of the 45 needle laces identified were documented in the scope of research. As a requirement of traditional life, needle laces, which are mostly produced as a female head ornament, have been indentified with different usage areas with their color and motif features. In the research, the socio-cultural importance of needle lace in the region has been mentioned and attention has been drawn to the contribution of this handicraft to the economic and social lives of women.

Key Words: Handicraft, needle lace, motifs, women entrepreneurship